

## Femte republiken och parlamentarismen

Om det nu framlagda franska författningsförslaget går igenom, skall femte republiken i huvudsak ha samma statsorgan som den fjärde, och även bestämmelserna om dessa organs struktur och funktioner erinrar i viktiga punkter om den grundlag som håller på att avvecklas. Presidenten skall väljas på sju år genom indirekta val; den församling som skall utse honom är visserligen starkt utvidgad för att öka den presidentiella auktoriteten och omfattar inte bara parlamentets medlemmar, utan också representanter för kommunala församlingar i det egentliga Frankrike och i "områdena på andra sidan havet". Regeringschefen får ett annat namn — premiärminister i stället för konsejlpresident — men skall fortfarande, ehuru utsedd av presidenten, vara ansvarig inför parlamentet. Lagstiftning och finanser faller i princip under parlamentet, vars två kamrar, nationalförsamlingen och senaten, i huvuddragen kan väntas motsvara de representativa församlingar som de skall ersätta.

Men dessa likheter mellan 1946 års författning och 1958 års författningsförslag är i själva verket ytliga. Maktbalansen skall totalt förändras, det är det nu avgivna förslaget syfte. Den fjärde republiken, liksom den tredje, hade ett parlamentariskt system som ställde parlamentet i centrum; regeringarna var, med få undantag, svaga, bräckliga och kortvariga, och statschefen, presidenten, var knappast mer än en förmedlare av ministärernas värlingar. Nu föreslår man, under ett åtminstone formellt fasthållande vid parlamentarismen, ett system med stark exekutiv och en representation med vida svagare position. Det egendomliga i förslaget är främst att man sökt upprätta två skyddsvallar mot en parlamentarism av det gamla slaget: en stark regering och en stark president. Det är en dubblering som saknar motsvarighet i demokratis historia.

Regeringen, som "bestämmer och leder nationens politik", är visserligen enligt förslaget ansvarig inför parlamentet, men denna ansvarighet är strängt reglerad och begränsad. Premiärministern "kan", men behöver inte, ställa regeringens existens på spel genom att begära nationalförsamlingens godkännande av ett visst program eller en viss deklaration. Nationalförsamlingen kan endast framtvunga ministärens av-

skestagande genom ett mistroendevotum, antaget med absolut majoritet av alla medlemmar; de som föreslagit ett dylikt votum och misslyckats får inte väcka ett liknande förslag under samma session. Av utomordentlig vikt är vidare bestämmelsen att ingen får vara på en gång minister och medlem av parlamentet; därigenom vill man göra regeringen mera självständig och minska parlamentsledamöternas lockelse att störta regeringen. Uttrycklig rätt stadgas för parlamentet att för viss tid ge regeringen rätt att inom viktiga områden "lagstifta" genom förordningar; i tredje republiken fanns ingen bestämmelse om sådana delegationer, och i den fjärde republiken var de uttryckligen förbjudna — vilket inte hindrade att parlamentet under båda dessa regimer beslöt åtskilliga fullmaktslagar.

Dessa bestämmelser, jämte åtskilliga andra av mera speciell art, är ägnade att stärka regeringen på parlamentets bekostnad. Men de har inte ansetts tillräckliga. Som en andra och starkare skyddsvall bakom regeringsmakten och överskuggande denna reser sig presidentmakten.

99

Presidentens centrala ställning antydes redan i den allmänna karaktärstiken av hans funktioner. Han "vakar över författningens okränkbarhet", "säkrar såsom skiljedomare statsmaktens regelmässiga verksamhet och statens fortvaro", "är garant för det nationella oberoendet, landets integritet och upprätthållandet av federala fördrag och överenskommelser". Dessa deklarationer bildar en motivering särskilt för tre befogenheter som presidenten har helt oberoende av ministären. Han kan till folkomröstning framlägga lagförslag som gäller "den offentliga maktens organisation", alltså författningen — denna rätt tillkommer också parlamentet. Han kan upplösa nationalförsamlingen; upplösningsrätten, som under tredje och fjärde republikerna, på skilda sätt strängt begränsad, tillkom ministären, överföres nu till presidenten och begränsas blott såtillvida som endast en upplösning om året får äga rum. Han kan slutligen — och det är det märkligaste — "vidtaga de åtgärder som omständigheterna påkallar", alltså göra vad som helst "då republikens institutioner, nationens oberoende, landets integritet eller fullgörandet av dess internationella förpliktelser är allvarligt och omedelbart hotade". Denna vida och vaga bestämmelse går än längre än den beryktade § 48 i Weimarförfattningen i de möjligheter den ger statschefen att i kritiska lägen utöva diktatorisk makt.

1958 års förslag har betecknats som ett försök till kompromiss mellan presidentiell styrelse av amerikansk typ och parlamentarism av europeiskt märke. Men denna karaktäristik passar bättre på de Gaulles berömda Bayeux-tal 1947 än på författningsförslaget. Ty i detta är visserligen parlamentarismen i princip erkänd, men statschefen får befogenheter (folkomröstning, upplösningsrätt, provisorisk diktatur) som är främmande för USA:s författning. Härtill kommer det egenartade att regeringsmakten stärkes i relation till parlamentet samtidigt som statschefens makt stärkes i relation både till regering och parlament. Den konkurrens mellan regering och statschef som man varnat för — så professor Duverger i det nyligen publicerade arbetet "Demain la République..." — är visserligen tänkbar enligt förslaget, men presidenten framstår som den givne segraren i konflikter med premiärministern och regeringen.

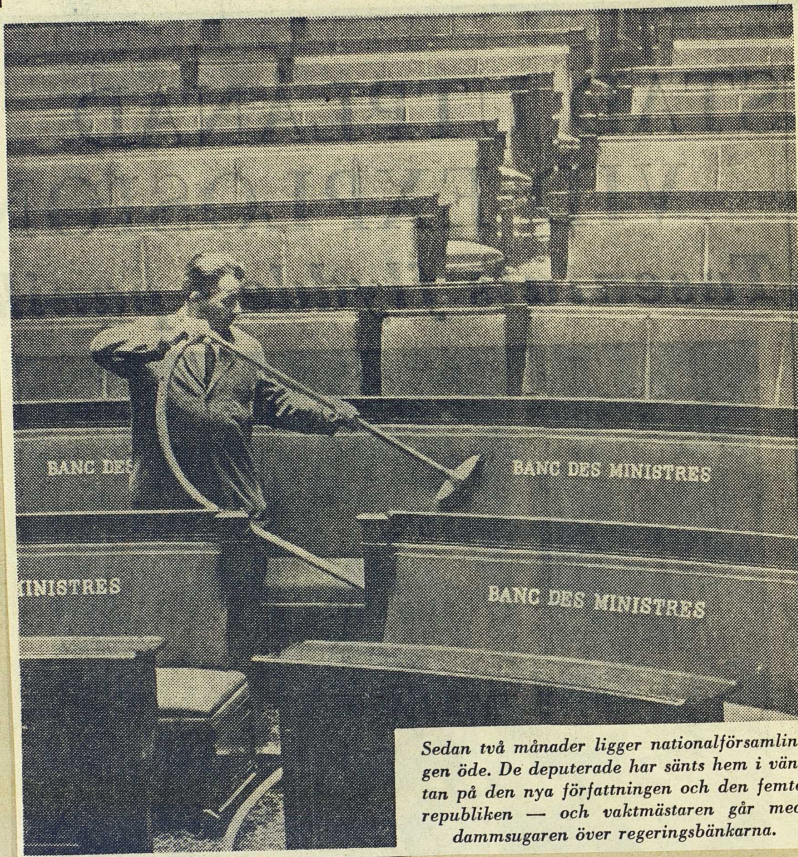
Att bedöma femte republi-

kens statskick är ännu inte möjligt. Det framlagda förslaget granskas nu av en kommission, och det är tänkbart att det i icke oviktiga hänseenden ändras. Väsentliga problem är inte berörda eller i varje fall inte närmare behandlade i förslaget; i fråga om valsättet finns inga föreskrifter, och "federationen" mellan det egentliga Frankrike och "områdena på andra sidan havet" är ytterst löst skisserad. Hur folkomröstningen om författningen i oktober skall utfalla är — särskilt med tanke på splittringen inom de stora demokratiska partierna — omöjligt att förutse. Vad som med säkerhet kan sägas är att, om förhållandet mellan statsmaktarna blir det i författningsförslaget angivna, utvecklingen av det franska statskicket ter sig mycket osäker. Man kan tänka sig att den föreslagna ordningen leder till parlamentarism med inslag av tillfälliga maktkoncentrationer hos statschefen i kritiska lägen, men risken för en presidentiell dominans är stor och påtaglig.



# I VÄNTAN

på de Gaulles republik



Sedan två månader ligger nationalförsamlingen öde. De deputerade har sänts hem i väntan på den nya författningen och den femte republiken — och vaktmästaren går med dammsugaren över regeringsbänkarna.